

5.1. Vietnamci



Obsah

359	CÍLE
360	<i>CO VÍME O VIETNAMU?</i>
363	Z DĚJIN VIETNAMU
365	UDÁLOSTI 20. STOLETÍ – PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE
367	SOUČASNÝ VIETNAM
368	<i>HÁDEJ, KDO PŘIJDE NA VEČEŘI</i>
372	ČESKO-VIETNAMSKÉ VZTAHY DO ROKU 1989
374	VIETNAMCI V ČESKÉ REPUBLICE – SOUČASNOST
376	<i>CO SE STALO NA TRŽIŠTI</i>
381	KULTURNÍ SPECIFIKA
385	<i>STEREOTYPY O VIETNAMCÍCH</i>
389	<i>TELEVIZNÍ DEBATA – VIETNAMSKÉ PODNIKÁNÍ V ČECHÁCH</i>
391	CO SI MYSLÍ ČEŠI O VIETNAMCÍCH
392	LITERATURA K TÉMATU



Cíle

studenti

- znají základní údaje o Vietnamu v minulosti a dnes
- znají základní údaje o Vietnamcích v ČR
- uvědomují si mnohost a rozdílnost kulturních návyků a respektují je
- chápou, jak se gesta a mimika podílí na mezilidské komunikaci
- vědí, že se význam nonverbálních komunikačních prostředků liší v závislosti na sdílené kultuře
- znají vybraná specifika vietnamské kultury
- jsou schopni odhalit předsudky vůči Vietnamcům a racionálně je vyvracet



Co víme o Vietnamu?

Cíle

studenti

- jsou schopni kriticky posoudit úroveň svých vědomostí o Vietnamu
- znají základní údaje o Vietnamu v minulosti a dnes
- znají základní údaje o Vietnamcích v ČR
- umějí odhalit předsudky, které vycházejí z nevědomosti
- dokážou zpracovávat informace v textu a prezentovat je ostatním

Velikost skupiny

libovolná

Čas

1. fáze 30 minut, 2. fáze 40–60 minut

Pomůcky

- archy balícího papíru nebo papíry na flipchart
- barevné fixy
- do dvojic kopie Informací pro učitele ze stran 363–367, 372–373, 374–375, 381–384
- tabule, křída

Popis / postup

1. fáze:

1. Rozdělte studenty do skupin po 4–5.
2. Vyzvěte studenty, aby na arch papíru shromáždili co nejvíce informací, které souvisí s Vietnamem a Vietnamci. Informace nemusí být v této fázi přesné; povzbuzujte studenty, aby zaznamenali co nejvíce okamžitých nápadů a asociací, které je v souvislosti s Vietnamem a Vietnamci napadají. Pokud studenti váhají, jaký typ údajů mají zaznamenávat, můžete je motivovat otázkami: *Víte něco o minulosti Vietnamu? Jaké je ve Vietnamu státní zřízení? Jaká životní úroveň? Kolik je v současné době*



Co víme o Vietnamu?

Vietnamců v ČR? Jak se dostali Vietnamci do ČR? Proč sem přicházejí a co zde dělají? Znáte nějaké vietnamské zvyky? Jaké je nejčastější vietnamské náboženství? atp.

- Požádejte studenty, aby rozdělili informace, které v předchozí fázi shromáždili, do **kategorií: určitě víme, domníváme se, potřebujeme zjistit**.
- Skupiny postupně prezentují ostatním výsledek své práce (použijí archy papíru) a zároveň označí uvedené kategorie. Zapisujte výsledky na tabuli. Smyslem je shromáždít na tabuli co nejvíce utříděných informací o Vietnamu a Vietnamcích.
- Vraťte se ke kategoriím **určitě víme, domníváme se, potřebujeme zjistit**. Vyzvěte studenty, aby se společně pokusili odpovědět na otázku, jaká je úroveň znalostí o Vietnamu ve třídě. Ve které kategorii je nejvíc údajů? Studenti by měli označit oblasti, o kterých ví málo (nebo nic), a zformulovat, co je třeba doplnit, aby jejich informace o Vietnamu a Vietnamcích byla dostatečná. (Zde je možné aktivitu ukončit a pokračovat v příští lekci. Studentům je vhodné zadat, aby se informace, které postrádají, pokusili do příští lekce sami zjistit. Další fáze potom bude začínat studentskou prezentací zjištěných údajů.)

2. fáze:

- Rozdejte studentům do dvojic kopie informací pro učitele tak, aby polovina třídy pracovala s Informacemi ze stran 363–367, 372–373 a druhá polovina ze stran 374–375, 381–384.
- Vyzvěte studenty, aby ve dvojicích pozorně pročetli předložené texty a podtrhali v nich:
 - modře to, co již věděli z předchozí fáze
 - červeně to, co je pro ně nové
 - zeleně to, co je nejvíc zaujalo nebo překvapilo
 - žlutě to, co považují za nejdůležitější
 - černě to, čemu nerozumějí a potřebují vysvětlit
 Barvy se mohou překrývat!
- Dvojice se spojí do dvou velkých skupin podle toho, se kterým textem pracovaly. Ve skupině by se měla každá dvojice dostat ke slovu a vysvětlit ostatním, jak a proč podtrhala údaje v textu. Pokud je počet účastníků vysoký, je vhodné omezit dobu promluvy každé dvojice.
- Skupiny vyberou informace, které chtějí sdělit ostatním, a dohodnou se na způsobu prezentace (mluvčí a jejich případné střídání, zapisovatel na tabuli apod.)
- Skupiny prezentují ostatním svoje téma.
První skupina: **Vietnam**. Druhá skupina: **Vietnamci v ČR**.



Co víme o Vietnamu?

Hodnocení / reflexe

Reflexe spočívá v diskusi nad dokončenou aktivitou. Návrhy motivačních otázek:

- *Jak se změnila vaše znalost o Vietnamu a Vietnamcích? Co pro vás bylo nejpřekvapivější? Změnili jste na základě nových informací některé své názory? Jak jsou vnímáni Vietnamci v ČR? Vycházejí předsudky vůči Vietnamcům z neznalosti fakt? Vysvětlete. Co by se měla veřejnost o Vietnamcích dozvědět?*
- *Jaký je podle vás nejefektivnější způsob zpracování informací z textu? Jak vám vyhovoval použitý způsob? Dokázali byste navrhnout jeho vylepšení?*



Z dějin Vietnamu

Vietnam se může pochlubit opravdu starobyloou tradicí. Kmeny Vietů se na území dnešního severního Vietnamu trvale usadily na počátku doby bronzové. Skutečně obdivuhodnou památkou na tuto dobu jsou až 3 tisíce let staré velké bronzové bubny s rituální funkcí, jejichž bohatý dekor se dnes stal nositelem idejí a cenných sdělení o duchovním a hmotném životě svých tvůrců. Vietové nebo-li národnost Kinh tvoří nejpočetnější etnikum vietnamského státu, dalších 54 jinoetnických skupin obývá především horské oblasti.

Celý život a kultura Vietů se odvíjela od intenzivních a náročných zemědělských prací při pěstování vodní rýže. Jeho součástí bylo také systematické budování hrází, které měly chránit lidi i jejich práci před každoročním rozvodněním vodních toků v monzunovém období. Pro zajímavost: od 11. století n. l. tak začaly vznikat dnešní hráze u Hanoje s celkovou délkou 1 665 km a výškou 13,70 m nad mořem, ač na pohled nenápadné, svou mohutností srovnatelné s Velkou čínskou zdí nebo egyptskými pyramidami.

Po více než tisíc let se upevňovala kulturní identita Vietů, než se roku 111 př. n. l. dostali pod čínskou dominaci. Tisíciletou, mnohdy krutou čínskou nadvládu provázal silný odpor a mnoho povstání, přesto stykem s čínskou kulturou došlo ke změnám, které spoluurčily kulturní rysy nynějšího vietnamského společenství. Proběhla vzájemná výměna řady kulturních prvků: Číňané se naučili například sklizni dvou úrod rýže ročně, inkrustaci perletí, Vietové mimo jiné výrobě papíru a porcelánu, ale co je podstatné – seznámili se s buddhismem (také přes Indii), taoismem a konfuciánstvím.

Roku 938 n. l. se Vietům podařilo obnovit politickou nezávislost a čínské kulturní prvky začali využívat k rozkvětu vlastního státu. Společnost se postupně přesunula k feudalismu. Roku 1076 byla založena v Than Longu (současné Hanoji), v Chrámu literatury, zasvěceném Konfuciovi a tehdejšímu centru kultury a vzdělanosti, Národní akademie, obdoba naší univerzity (oproti ní má založení nejstarší univerzity ve Střední Evropě takřka 300 let zpoždění). Konfuciánství se od 13. století stalo státní ideologií, buddhismus životní filosofií. Pomalu se vytvořil nábožensko-filosofický směr Tam Giao, Trojí náboženství, syntéza konfuciánství, buddhismu a taoismu. Tato směs, navíc okořeněna původním animismem, se dodnes prolíná myšlenkovým světem Vietnamců.

13. století je rovněž ve znamení události, kdy se jak Vietnam, tak země Koruny české staly v téměř stejném časovém okamžiku objektem vpádu mocného národa Mongolů: Vietnamcům se jejich útok vždy podařilo odrazit.

Od 15. století se na území Vietnamu dostávají evropští misionáři a obchodníci. Vietnamci tehdy uznávali jejich technické i léčitelské znalosti, ale svou „nekulturností“



Z dějin Vietnamu

pro ně byli barbary. Dílem portugalských a španělských misionářů byl zápis vietnamštiny do latinky, který zdokonalil Alexandre de Rhodes. Od 18. století se mezi misionáři přinášející do Vietnamu křesťanství začali objevovat i čeští jezuité.

Na přelomu 18. a 19. století nabyl Vietnam takové rozlohy, jakou má dnes: ve střední části došlo k fúzi s poraženým státem Čampa, na jihu k získání delty Mekongu na Khméřském království. Dodnes se zde proto odrážejí hinduistické a indické kulturní vlivy.

V polovině 19. století se na území celé Indočíny systematicky usazují Francouzi, kteří nakonec z Vietnamu vytvořili svoji kolonii a zahájili tzv. „civilizační misi“. „Civilizační misi“ v zemi, která disponovala starší kulturní a vzdělanostní tradicí nežli země jejich kolonizátorů.



Události 20. století – po 2. světové válce

Francouzský útlak přerušila 2. světová válka: v letech 1941–1945 obsadilo Indočínu japonské vojsko. V té době se do čela vietnamského odporu proti francouzské a japonské okupaci postavil Ho Či Min, zakladatel Komunistické strany Vietnamu a autor Vietnamské deklarace nezávislosti. 2. 9. 1945 jím byla v severním Vietnamu vyhlášena Vietnamská demokratická republika. Francie však o svou kolonii přijít nechtěla, proto roku 1946 konflikt obnovila. Navzdory masivní americké pomoci Francouzi v roce 1954 po dlouhých bojích definitivně prohráli a byli donuceni podepsat Ženevské dohody: Francie se vzdala svých nároků v regionu a Vietnam byl prozatímně rozdělen na severní Vietnamskou demokratickou republiku s prezidentem Ho Či Minem a jižní Vietnamskou republiku. O rok později měly



proběhnout svobodné volby, na jejichž základě měla být země znovu sjednocena. Jihovietnamský prezident však volby s podporou USA odmítl, neboť byla téměř jistá výhra Ho Či Mina a jeho komunistické strany, která byla populární jako hlavní síla osvobození od kolonizátorů. Americkou angažovanost podporovala tehdy široce přijímaná tzv. teorie domina: podle ní, pokud by do komunistických rukou padl jižní Vietnam, následovaly by další státy Indočíny. Vietnamští komunisté nesouhlasili a prohlašovali, že si přejí jen národní nezávislost, sjednocení a správní a politické uspořádání své země podle komunistických



Události 20. století – po 2. světové válce

vzorů. Byli podporováni bývalým Sovětským svazem a Čínou, Spojené státy se obávaly rozšiřujícího se sovětského vlivu na světě: rovnováha soupeřů studené války by se značně narušila.

Tak vznikl jeden z nejdiskutovanějších konfliktů 20. století a v roce 1963 nejnepopulárnější válka v dějinách USA. Američané v ní narazili na partyzánskou válku, na niž nebyli vycvičeni, záhy se též ukázalo, že na vietnamské straně je mnohonásobně vyšší vůle bojovat a přinášet oběti. Zejména díky masovým protestům veřejnosti v USA, která prostřednictvím médií sledovala otřesné válečné záběry a naprosto přestala věřit ve slibovaný brzký konec a výhru, americké vojsko opustilo Vietnam v roce 1973 – po podepsání Pařížských dohod o ukončení války – aniž by trvalo na odchodu severovietnamské armády z jižního Vietnamu. Krutá válka si vyžádala v průměru na 4 miliony (cca 10% vietnamské populace) obětí mezi civilisty, z nichž velký počet byl zabit či zraněn v důsledku pravidelného a takřka neustálého amerického bombardování, miliony lidí na venkově byly navíc zasaženy toxickým a karcinogenním herbicidem známým jako „Agent Orange“, nadmíru využívaným v zalesněných oblastech. Mnoha lidem postiženým tímto chemickým defoliantem se dodnes rodí děti s fyzickým či psychickým handicapem. Stálé nebezpečí také znamenají početné nastražené a neodpálené miny.

Sajgon (dnešní Ho Či Minovo město) se dostal do područí severovietnamských komunistů v roce 1975. 2. 7. 1976 byla země opět sjednocena a vyhlášena Vietnamská socialistická republika. Tímto se Vietnam zařadil k zemím socialistického tábora, čímž se daleko intenzivněji vyvíjely vztahy i s naší ČSSR.



Současný Vietnam

Ve Vietnamské socialistické republice (hlavní město Hanoj) žije 77,6 mil. obyvatel, hustota zalidnění činí 234 obyvatel na km². 87% obyvatel tvoří Vietnamci, ve státě žijí menšiny Číňanů, Thajců a Khmerů. Převládajícím náboženstvím je buddhismus (55% obyvatel), asi 7% obyvatel je vyznání římskokatolického. Vietnam lze charakterizovat jako zaostalý zemědělský stát (v produkci rýže je 5. na světě). Do roku 1990 v hospodářství neexistoval soukromý sektor, od pádu komunistické moci v Sovětském svazu jsou do ekonomiky zvolna zaváděny prvky tržního hospodářství, státní sektor má však stále obrovskou převahu. Z produktivních obyvatel pracuje 63% v zemědělství a 13% v průmyslu. Pouze 21% obyvatel žije ve městech, 6% obyvatelstva je negramotných. Hrubý domácí produkt (základní ukazatel hospodářské výkonnosti) je 310 USD na osobu.

(Informace pro srovnání: ČR má 10,28 milionu obyvatel, hustota zalidnění 130 obyvatel na km².

Češi, Moravané a Slezané tvoří 94,8% obyvatelstva. 37% obyvatel je bez vyznání, 39,2% římskokatolického vyznání, 4,1% evangelíci. V zemědělství a lesnictví pracuje 5,4% produktivního obyvatelstva, 40,9% v průmyslu, zbytek v terciální sféře. Hrubý domácí produkt činí 5480 USD na obyvatele.)

Veškerá moc ve Vietnamu je v rukou komunistické strany (opoziční organizace jsou zakázány), která ovládá kulturní a hospodářský život v zemi. Stále jsou masivně porušována základní lidská práva, za kritiku systému či prosazování základních svobod jsou obyvatelé Vietnamu posíláni do „převýchovných“ táborů, ve kterých se běžně praktikuje mučení. Od roku 1975, kdy byl Vietnam sjednocen pod komunistickou vládou, prošlo těmito tábory přes půl milionu lidí, mnohem více Vietnamců z politických důvodů emigrovalo. Dalším důvodem emigrace je velmi nízká životní úroveň většiny obyvatel, jež občas hraničí s hladověním. Ve Vietnamu panuje vysoká míra korupce, i při zcela běžných úředních úkonech vydá obyčejný Vietnamec značné sumy na úplatky.

Naděje na zlepšení situace a demokratizaci ve Vietnamu spojují disidenti s novým, reformě orientovaným generálním tajemníkem komunistické strany Nong Duc Manhem, s postupným rozvojem volného podnikání a s šířením nových informačních technologií – internetu.



Hádej, kdo přijde na večeři

Cíle

studenti

- jsou schopni odhalit a analyzovat předsudky vůči Vietnamcům
- uvědomují si způsoby přenosu předsudků během výchovy a socializace
- dokážou odhalit skryté „zprávy“, které neustále přijímáme z prostředí vlastní rodiny
- umějí zhodnotit tyto zprávy a rozlišovat mezi nimi
- chápou úlohu rodiny při předávání společenských norem a hodnot
- jsou schopni argumentace a konstruktivního řešení konfliktu

Velikost skupiny

minimálně 8 lidí

Čas

45 minut

Pomůcky

- kopie karet s rolemi
- papír a tužky pro speciální pozorovatele

Postup / postup

1. Vysvětlíte účastníkům, že se jedná o hraní rolí, které má odhalit způsob, jakým rodina ovlivňuje naše mínění o lidech, kteří patří k jiným sociálním a kulturním skupinám.
2. Vyžádejte si 4 dobrovolníky k hraní rolí a 4 do úlohy speciálních pozorovatelů. Zbytek skupiny tvoří obecnstvo.
3. Požádejte speciální pozorovatele, aby se rozhodli, kterou roli bude každý z nich sledovat. Vysvětlíte jim, že mají podrobně sledovat představitele vybrané role, zapisovat jeho argumenty, reakce, emoce apod.



Hádej, kdo přijde na večeři

4. Rozdejte „hercům“ karty s rolemi a nechejte jim 3–5 minut, aby se na svou roli připravili.
5. Mezitím připravte scénu: rozmístěte 4 židle do půlkruhu a vysvětlete obecně, že se jedná o obývací pokoj jedné „obyčejné“ rodiny.
6. Dejte signál k počátku hry.
7. Optimální délka hry je kolem 15 minut. Jasným signálem ukončete hru, když to uznáte za vhodné

Hodnocení / reflexe

Nejdřív se zeptejte herců, jak se cítili ve svých rolích. Potom požádejte pozorovatele, aby shrnuli argumenty a chování jednotlivých postav.

Následuje diskuse všech účastníků. Můžete se ptát:

- *Jaké z použitých argumentů (nebo velmi podobných) jste slyšeli ve vlastní rodině?*
- *Jak by se asi změnila celá situace, kdyby byl dceřin přítel stejné barvy kůže jako ona?*
- *Co by se pravděpodobně dělo, kdyby dcera oznámila, že má poměr s jinou dívkou?*
- *A co kdyby chtěl syn představit svého chlapce?*
- *Kdo z cizinců a příslušníků jiných kultur by vaší rodině vadil jako váš přítel (přítelkyně) nejvíce, kdo méně, kdo vůbec? Proč?*
- *Myslíte, že podobné konflikty patří spíš minulosti, nebo jsou stále aktuální?*
- *Měl někdo z vás nebo z vašeho okolí podobný problém? Jak ho vyřešil?*

Poznámka

Je dobré předem zdůraznit, že hraní rolí se liší od herectví. Při hraní rolí se sice dostáváme do umělé situace a předem určené role, ale jednáme za sebe, vyjadřujeme svoje myšlenky a názory, zatímco „skuteční“ herci ztvárňují zcela odlišnou osobnost. Proto není ani tak důležitá kvalita dramatizace a přesvědčivost hereckých výkonů, jako autentičnost vyjadřovaných postojů, myšlenek a názorů.

Hru lze upravit tak, aby byla co nejbližší sociokulturnímu prostředí účastníků. Přítel, se kterým chce dcera žít, může být stejně dobře Rom, Žid, námezdní ukrajinský dělník,



Hádej, kdo přijde na večeři

muslim, Albánec z blízkého uprchlického tábora, tělesně postižený atp. Velmi inspirativní může být realizace aktivity jako „přerušovaného dramatu“ – kdokoli z obecnstva má možnost kdykoliv přerušit – zastavit scénu a okomentovat děj či navrhnout možné argumenty pro některou z postav. Celá skupina pak může krátce diskutovat o ději, komentáři či návrzích. Čas trvání aktivity se tím značně prodlouží, tento způsob také vyžaduje ukázněné studenty zvyklé konstruktivně diskutovat.

Upravená aktivita z: All different – all equal. Education pack. Strasbourg 1995



Karty s rolemi *(k okopírování pro účastníky)*

Dcera

Situace:

Po dlouhé době ses konečně rozhodla postavit svou rodinu před fakt, že chceš žít se svým přítelem – vietnamským obchodníkem.

Ty celou hru začínáš. Oznam své rodině, že na večeri přijde tvůj přítel, se kterým už delší dobu chodíš a chtěla bys s ním žít. Považuješ za nutné opatrně připravit rodiče na fakt, že jde o vietnamského obchodníka. Pokoušej se uhájit své rozhodnutí a mj. argumentuj, že jsi rozhodně proti předsudkům, které brání mladým lidem ve svobodné volbě partnera.

Matka

Situace:

Tvá dcera chodí s vietnamským obchodníkem, se kterým má velice intimní vztahy.

Velmi miluješ svou dceru a nechápeš, jak ti tohle mohla udělat. Manžela podporuješ ve všem, co říká a co dělá. Svě dceři nevyhrožuješ, spíš se v ní snažíš vzbudit pocit viny za bolest, kterou ti způsobila. Jsi přesvědčena, že Vietnamec dceru stejně opustí a že bude hodně nešťastná.

Starší bratr

Situace:

Tvá sestra chodí s vietnamským obchodníkem, má s ním velice intimní vztahy.

V zásadě se nestaráš o to, jestli tvá sestra odejde s vietnamským obchodníkem. Jsi přesvědčen, že člověk má právo svobodně si zvolit svého životního partnera. Ale ve chvíli, kdy matka říká, že Vietnamec tvou sestru asi stejně opustí, začínáš přemýšlet o tom, zda sestru nechce jenom využít. Máš o sestru starost a chceš ji chránit.

Otec

Situace:

Tvá dcera chodí s vietnamským obchodníkem a zdá se, že se jejich vztah stává velmi intimním.

Doma platíš za autoritu. Se vztahem své dcery zásadně nesouhlasíš. Znáš lidi a umíš si představit, co by tomu asi řekli, kdyby si tvá dcera Vietnamce vzala. Nejsi rasista, ale svatba dcery je něco jiného. Jde ti jen o její dobro.

Česko-vietnamské vztahy do roku 1989

ČSSR navázala diplomatické vztahy s VDR 2. 2. 1950 (jako čtvrtý stát po ČLR, SSSR a MLR). Naše vztahy se poté odvíjely od „všestranné přátelské spolupráce a vzájemné pomoci v duchu marxismu-leninismu a socialistického internacionalismu“. V roce 1956 se začala intenzivně rozvíjet vědeckotechnická spolupráce, která mimo jiné zahrnovala přípravu vietnamských odborníků v Československu, především ve strojírenství a lehkém průmyslu. V témž roce přijelo v rámci mezinárodní pomoci válkou postiženému Vietnamu 100 šesti až třináctiletých dětí, některé z nich vystudovaly postupně všechny stupně našich škol. Počátkem 60. let začali přijíždět studenti a aspiranti na československé vysoké školy, zejména ekonomického a technického směru, ale i na FAMU a FFUK (obor český jazyk a literatura). Po vypuknutí americké války byly přijaty do dětských domovů dvě skupiny vietnamských sirotků, většina z nich se nejspíš po ukončení války vrátila zpět do vlasti.

Obecný pohled naší společnosti na vietnamské občany pohybujících se u nás v této době lze charakterizovat takto: jedná se o usměvavé a pilné lidi, pohybující se ve skupinkách, zpravidla na sebe příliš neupozorňující. Vysokoškolští pedagogové byli překvapení dobrými až leckdy výbornými studijními výsledky vietnamských studentů a aspirantů (tím se výrazně odlišovali od studentů pocházejících z afrických a jihoamerických zemí či z arabské oblasti). Málokdo totiž věděl, že tito studenti jsou doslova pod kontrolním drobnohledem referenta zabývajícího se studijními záležitostmi na zastupitelském úřadě VSR v Praze: ten, kdo si výborně, případně chvalitebně neplnil své studijní povinnosti, se vystavoval riziku, že bude okamžitě poslán zpět do Vietnamu, neboť nedobré studijní výsledky byly chápány jako špatná reklama vlasti. (K uvolnění došlo až v 80. letech v souvislosti s velkým počtem vietnamských studujících.)

Československá společnost se více o vietnamskou kulturu a zvyky nezajímala, ale registrovala dlouhotrvající válku v Indočíně a s vietnamskými občany měla soucit.

V roce 1967 k nám díky usnesení vlády přijelo z Vietnamu na zaškolení v oborech strojírenství, metalurgie a spotřebního průmyslu 2 146 praktikantů. Od poloviny 70. let se převážně ve strojírenských profesích, v energetice a stavebnictví zapracovávalo dalších 5 069 vietnamských občanů. Jejich pobyt trval celkem 6 let a sestával se ze 6 měsíční jazykové přípravy, dvou až tříleté odborné výuky v učňovských zařízeních a z praxe trvající 2,5 – 3,5 roku. V letech 1980–1983 se mělo zúčastnit 3 500 vietnamských občanů odborné přípravy s tím, že vzniklé náklady budou hrazeny výnosy z práce občanů VSR.

Oficiální státní návštěva tehdejšího prezidenta ČSSR Gustava Husáka ve Vietnamu, Laosu a Kambodži ovšem měla za následek podepsání dohody, na jejímž základě se u nás do roku 1990 mělo vystřídat 30 000 vietnamských pracujících (toto číslo nezachycuje počty studentů, aspirantů ani učňů). V **první polovině 80. let** dosahoval **počet vietnamských**



Česko-vietnamské vztahy do roku 1989

občanů v ČSSR přibližně 27 000 (po roce 1985 každoročně asi 17 000). Přicházeli ve věku mezi 18 a 45 lety, bez rodin, z různých částí Vietnamu, dvě třetiny tvořili dělníci. Dospělí měli mnohdy za sebou službu v armádě na různých frontách. Jejich pobyt trval dle dohody 4 roky, v případě učňů 7 let. I tehdy žili většinou izolováni od místního obyvatelstva, život po pracovní době se omezoval na jejich ubytovny a o víkendy se stýkali s vietnamskými známými, pobývajícími v různých částech naší republiky.

V tomto období se podstatně změnil pohled československé společnosti na vietnamské etnikum: jeho intenzivní cestování po celé republice a hlavně nakupování obrovského množství zboží – nejžádanější byla kola, mopedy, šicí stroje, látky, léky a drogistické zboží – bylo doslova trnem v oku našemu obyvatelstvu. Vzhledem k tristním podmínkám poválečného Vietnamu, zmítaného sociální a ekonomickou krizí, místy hladomorem, se nelze divit, že motivací Vietnamců, s jakou k nám přijížděli, bylo co nejvíce vydělat, nakoupit zboží za maximálně povolenou částku a poslat je do své vlasti: přispěli tak nesmírně k ekonomickému povznesení rodiny. (Je třeba podotknout, že v této době nebyla vietnamská měna, dong, plně konvertibilní s měnami zahraničními, a tak jediným způsobem, jak zhodnotit zde vydělané peníze, bylo zakoupení atraktivního zboží a jeho zaslání do Vietnamu.) Získání místa v určitých lukrativních odvětvích často znamenalo složení nemalé částky na příslušném vietnamském ministerstvu, nezřídka se na ní podílelo široce rozvětvené příbuzenstvo. Většinou však u nás Vietnamci zastávali práce, jimž se čeští pracovníci vyhýbali, pro některé obory se časem stali nezbytnou pracovní silou.

Již tehdy byli Vietnamci schopni cílého obchodování – přivydělávali si např. tím, že z látky zde nakoupené šili oděvy alespoň stříhem podobné západní módě a místnímu obyvatelstvu je prodávali. Ve zmíněném období též vzrostl počet smíšených manželství, bohužel velké procento z nich trvalo jen velmi krátce.



Vietnamci v České republice – současnost

Po vytvoření ČSFR došlo dle rozhodnutí naší vlády jak k hromadnému posílání vietnamských pracujících domů, tak k finanční kompenzaci za porušení smlouvy na účet Ministerstva práce, válečných invalidů a sociálních věcí VSR. V této době se Vietnamci často stávali terčem útoků pravicových extremistů. I přes politické neshody se však česko-vietnamské vztahy nikdy zcela nepřerušily a změna podnikatelských podmínek v naší zemi umožnila rovněž Vietnamcům získat živnostenský list, podnikat, a tedy zůstat. Nemálo jich toho využilo a řada bývalých vietnamských pracovníků se do naší země vrátila: byli znalí českých poměrů a vzhledem k porevolučnímu nedostatku některého zboží cítili, že se u nás dá vydělat. Především obchodování se spotřebním zbožím (cigarety, oděvy, elektronika apod.) se osvědčilo. Postupně přijížděli jejich příbuzní a známí, taktéž bývalí vietnamští pracovníci NDR (Vietnamci v Německu obdrželi finanční vyrovnání jednotlivě – ovšem za předpokladu, že zemi opustí – místo návratu do VSR se poté v hojném počtu usadili u nás), SSSR a jiných zemí bývalého socialistického bloku. Za vidinou lepšího výdělku přijíždějí do naší republiky Vietnamci dodnes.

V roce 2000 mělo povolení k pobytu na území České republiky **23 556 vietnamských občanů**, okolo tisíce Vietnamců získalo do konce roku 2001 české občanství, 156 občanům vietnamské národnosti byl mezi lety 1990–2001 udělen azyl. Vietnamských podnikatelů evidovaly úřady v počtu 19 307. Přesný počet vietnamských občanů pohybujících se na našem území ale bohužel nelze přesně zjistit: velké množství Vietnamců je u nás ilegálně, někteří bydlí a pracují na různých místech, existují rovněž tzv. pendleři, přesouvající se za obchodem po celé republice.

Příznačným rysem vietnamské komunity v našem státě je i nadále její **izolovanost a uzavřenost**. Může za ni velká **kulturní odlišnost, jazyková neznalost, téměř permanentní pracovní nasazení** a v současné době také obrovské provizorium, jímž je poznamenán pobyt většiny Vietnamců příchozích v posledních letech. Díky němu je pro ně nejen nemožné se asimilovat do naší společnosti, ale i zařídit si život podle svých vlastních zvyků. O povolení k pobytu musí žádat každý rok znovu, jejich budoucnost je proto nejistá. K cestě k nám je však vedla ekonomická motivace. V osmdesátimilionovém **Vietnamu jsou ohromné sociální rozdíly, převládá však nízká životní úroveň, průměrný plat ve státních službách činí 50 dolarů, u vysokoškolsky vzdělaných 100 dolarů**. Na většině území Vietnamu žijí obyvatelé na venkově a živí se zemědělstvím (Vietnam dnes patří k největším vývozcům rýže). Mezi venkovem a městy existují značné rozdíly, komunistická vláda provádí moderní hospodářské reformy, i tak mnoho kvalifikovaných a vysokoškolsky vzdělaných Vietnamců nenajde uplatnění, o adekvátním finančním ohodnocení nemluvě. Někteří Vietnamci mají ještě v živé paměti hladomor v 80. letech a jejich jediným cílem je finančně zabezpečit své rodiny.



Vietnamci v České republice – současnost

Zatímco dospělí pro své neustálé pracovní nasazení na zdokonalování své češtiny nemají čas, vietnamské děti navštěvují české školy a český jazyk si osvojují velice dobře. Děti a mladých Vietnamců do 26 let žije v naší zemi velký počet, také se zde narodily stovky česko-vietnamských dětí. Politováníhodnou skutečností je, že řada vietnamských dětí u nás již vietnamsky nemluví a vietnamská kultura jim nic neříká, jiné zase nemají vhodná místa (snad kromě tržišť), kde by slavily své národní svátky.



V České republice dnes fungují tři vietnamské organizace: **Svaz Vietnamců v České republice, Svaz vietnamských podnikatelů a konečně Občanské sdružení vietnamsky hovořících občanů České republiky**, které se snaží ve zdejší vietnamské komunitě vietnamskou kulturu a pro vietnamské děti jejich rodný jazyk zachovat. Zároveň si přejí komunitu přiblížit české společnosti: z toho důvodu se mimo jiné chystají vydat vietnamsko-český časopis „Nový domov“, jenž si klade za cíl obě kultury seznámit a podpořit jejich vzájemné vztahy a soužití.

Vzhledem ke slavné historii vietnamské kultury otevřené rozmanitým kulturním vlivům a snad i díky našemu zájmu a podpoře časem povolí i uzavřenost vietnamské komunity v České republice, neboť právě tato uzavřenost vyvolává u české společnosti nedůvěru a je příčinou vzniku řady pověr a předsudků. Ač jsme geograficky i kulturně národy značně vzdálenými, máme i mnoho společného. Příliš si neuvědomujeme, že poznání neznámé a vzdálené vietnamské kultury by pro nás v rámci multikulturní společnosti bylo značným kulturním obohacením.



Co se stalo na tržnici?

Cíle

studenti

- uvědomují si, jak kulturní zázemí ovlivňuje náš styl komunikace
- chápou úlohu nonverbálních prostředků v komunikaci
- chápou a pozitivně hodnotí mnohost komunikačních stylů
- dokážou popsat, jak se může lišit vyjadřování slušnosti, zdvořilosti, úcty či význam gest a frází v závislosti na kulturním prostředí
- znají vybraná specifika vietnamské kultury

Velikost skupiny

max. 16 lidí

Čas

60 minut

Pomůcky

- pro každou skupinu jedna kopie textu 5.1.1.A nebo 5.1.1.B

Popis / postup

1. Rozdělte třídu do dvou skupin. Jedna skupina dostane text 5.1.1.A – Co se stalo na tržnici – výpověď Petry, druhá 5.1.1.B – Co se stalo na tržnici – výpověď Thiena. Obě skupiny se musí domnívat, že mají k dispozici totožné texty.
2. Vyzvěte studenty, aby si pozorně přečetli text (dbejte, aby se skupiny navzájem neslyšely).
3. Každá skupina ať připraví scénář,
 - v němž bude účinkovat devětadvacetiletá česká zákaznice a vietnamský obchodník
 - který bude zobrazovat popsanou scénu
 - který bude obsahovat všechny repliky vyplývající z textu
 - do něhož budou přidány vnitřní monology postav – co si v dané chvíli kdo myslí



Co se stalo na tržnici?

(při dramatickém ztvárnění musí být zřetelně odlišeny, např. výrazným obratem tváře k publiku a vykročením k němu). Vnitřní monolog by neměl odporovat pocitům vyjádřeným v textu, ale může být dotvořen v jejich duchu na základě studentské fantazie.

4. Studenti by též ze svého středu měli vybrat komentátora, který potom celou situaci bude analyzovat a hodnotit, musí publiku ujasnit to, co zůstalo ze scénky nejasné, a jednoznačně vysvětlí její vyznění. Nárys komentáře by měl vznikat během přípravy scénky ve spolupráci s celou skupinou.
5. Dejte studentům potřebný čas k přípravě a nácvičku scénky.
6. Skupiny postupně předvádějí své scénky, komentátoři je vysvětlí a zbytek skupiny je může též krátce okomentovat. Druhá skupina je v roli pasivního pozorovatele, aby nebyl prozrazena pointa – rozdílnost textů.
7. Nechejte skupiny vzájemně okomentovat výstupy. V čem se lišily? Jaký byl rozdíl v chování jednotlivých postav?
8. Prozradte studentům pointu: skupiny si navzájem přečtou své texty.
9. Reprodukujte (nebo přečtěte) studentům text Co se stalo na tržnici – interpretace

Hodnocení / reflexe

Možné otázky k diskusi:

- *Jak jste se cítili jako představitelé jednotlivých rolí? Vycházelo nedorozumění ze špatné vůle aktérů? Jak je možné podobným nedorozuměním předcházet?*
- *Dostali jste se někdy do podobné situace? Stalo se vám někdy, že jste se dostali do trapné situace proto, že jste neznali zásady správného jednání v daném prostředí (v cizině, na úřadě, při neobvyklých příležitostech)? Stalo se vám někdy, že jste slyšeli vyprávět historku, které jste byli přítomni, úplně jinak, než se podle vás udála? Jaké to bylo? Proč často nevidí ani dva příslušníci jedné kultury stejnou situaci stejně?*
- *Souhlasíte s názorem, že se cizinci musí chovat slušně? Co si konkrétně představujete pod označením „slušný“? Jak byste Thienovi vysvětlili, že mu čeští zákazníci tykají, ačkoliv to odporuje zásadám české zdvořilosti, kterým se naučil v kurzu?*
- *atp.*

Aktivita je vhodná jako úvod k výkladu o odlišných vietnamských zvycích.



Co se stalo na tržnici?

Text 5.1.1.A – Co se stalo na tržnici

Petra, Češka, 29 let

Potřebovala jsem si rychle koupit nějaké pěkné letní šaty na dovolenou. Kamarádka mi poradila, abych zkusila zajít na vietnamskou tržnici: mají velký výběr a ceny jsou super. Zkusila jsem to, ale už to nikdy neudělám. Vietnamci se chovají neuvěřitelně drze. Přišla jsem do stánku a pozdravila, Vietnamec mi místo pozdravu odpověděl „ano“. Ale nevíkala jsem si toho a šla ke stojanu s letními šaty. Měli opravdu pěkný výběr. Vietnamec se ke mně přišoural a okouněl, jak si vybírám. Jedny oranžové šaty se mi opravdu líbily, zeptala jsem se, kolik stojí. Byly za dvě stovky, moc pěkná cena. Vrátila jsem šaty do stojanu, dala si ruce v bok a ještě chvíli se rozmýšlela, jestli se mi nehodí šaty spíš do zelena. Vietnamec, aniž bych proti něčemu protestovala, mě najednou začal přesvědčovat, že ta cena je opravdu „malá“, že už ji nemůže snížit a že jinde levnější neseženu. Asi mě tím chtěl donutit, abych si šaty koupila. Bylo mi to nepříjemné: mám přece právo sama posoudit cenu zboží, nepotřebuju k tomu nějaké komentáře! Ale šaty se mi líbily. Vzala jsem je znovu ze stojanu, a abych trochu odlehčila atmosféru, rozverně jsem se zeptala: „Myslíte, že mi budou?“ A on řekl: „Budou, paní, ale dám vám raději větší: Vy jste taková pěkně tlustá.“ Taková drzost! Zeptala jsem se ho, co si to dovoluje, a on se mi, místo aby se omluvil, začal do očí smát. Ztratila jsem nervy, pořádně jsem mu vynadala, že by se měl naučit chovat, a odešla jsem ze stánku. Vietnamci tady nejsou doma, a když už tady chtějí prodávat, měli by se alespoň chovat slušně.



Co se stalo na tržnici?

Text 5.1.1.B – Co se stalo na tržnici

Thien, vietnamský prodejce oblečení, 35 let

Do Čech jsem přišel nedávno. Prodávám tady oblečení. Musím říct, že stále ještě nerozumím chování některých Čechů. V kurzu češtiny mě například učili, že mám dospělým neznámým lidem říkat vy (vykat) a že to tak dělají všichni. Snažím se respektovat pravidla slušnosti a všem svým zákazníkům vykám. Oni mě však většinou říkají ty (tykají), říkají: „Ukaž mi..., dej mi..., řekni mi...“ Naučili mě v kurzu češtiny správné pravidlo, anebo si mám spíš myslet, že Češi nedodržují svá vlastní pravidla slušnosti a jsou nezdvořilí?

Ale i jinak je pro mě chování některých Čechů nepochopitelné. Nedávno se mi stala zvláštní příhoda s jednou českou zákaznicí. Všechno bylo zpočátku dobré, slušně jsme se pozdravili, ona si šla vybírat ke stojanu s šaty. Postavil jsem se do uctivé vzdálenosti od ní, abych byl k ruce, kdyby něco potřebovala. Zeptala se, kolik ty šaty stojí: byly za dvě stě korun. Zákaznice si dala ruce v bok – pochopil jsem, že ji cena rozčílila, ale já myslím, že je to pěkná cena za letní šaty, které v jiných obchodech prodávají třeba za 500 Kč. Řekl jsem jí to, ale ona byla stále podrážděnější. Pak se zeptala, jestli jí ty šaty budou. Řekl jsem jí, že mám i větší čísla, a dovolil jsem si ji velice zdvořile pochválit, že vypadá pěkně. Ona se na mě ale rozkřikla, co si to dovoluju. Přivedlo mě to do rozpaků, ale ona se rozčilovala stále víc a nakonec na mě křičela, že se mám naučit chovat. Bylo to velice trapné.

Možná jsem té zákaznici něco udělal, nebo jsem choval nějak nepřiměřeně. Chtěl bych se naučit dobře rozumět chování Čechů, aby naše vztahy byly co nejlepší.



Co se stalo na tržnici?

Co se stalo na tržnici – interpretace

Petra přišla na tržnici zjevně v dobré vůli a zdánlivě bez předsudků. Nebyla však připravena na odlišný komunikační styl Vietnamců. Thien, i přes zjevnou snahu dodržovat společenská pravidla, se stejně jako Petra stal obětí rozdílnosti kulturních návyků. Ačkoliv Thien prošel kurzem českého jazyka, zdaleka se nenaučil o české kultuře dost, aby mohl bezchybně komunikovat. Osvojit si dokonale všechny zvyky vzdálené kultury je úkol na mnohá léta a nikdy se nedá říct, že bychom se o vzdálené kultuře naučili všechno. Bezchybně komunikovat nepředpokládá jen znalost významů slov daného jazyka, ale i zvládnutí situačně přiměřených pozdravů, verbálních i nonverbálních vyjádření úcty, vhodných postojů, uctivé vzdálenosti, správných a přípustných gest, posunků, grimas. Pevně usazení ve své kultuře si „znalost“ rozsáhlého systému komunikačních návyků ani neuvědomujeme, považujeme je za samozřejmé, „přirozené“, normální a všeobecně platné. Problém nastává při setkání s člověkem, jehož kultura, a tedy i komunikační vzorce se podstatně liší. Jeho odlišné chování „čteme“ podle svého (rozdílného) kulturního klíče – a máme tendenci pokládat ho za nenormální, nezdvořilé, nepřátelské, v horších případech za „barbarské“ či „primitivní“. Co se vlastně stalo na tržnici?

- Thien odpověděl Petře na pozdrav „ano“, což je ovšem doslovný překlad z vietnamštiny, který se v Čechách neužívá, příp. může být považován za nezdvořilý.
- Thienovu ochotu a úslušnost „být zákazníkovi k ruce, kdyby něco potřeboval“ interpretovala Petra jako „okounění“.
- Petra si po dotazu na cenu mimoděk při rozmyšlení založila ruce v bok. Toto gesto znamená ve vietnamské kultuře „jsem rozčilený, našťvaný, zásadně nesouhlasím.“ Thien si gesto vyložil jako nesouhlas s cenou, a začal tedy její výši zákaznici vysvětlovat, což Petře připadalo jako nepříjemný nátlak, aby šaty koupila.
- Ve snaze zalichotit Thien Petře řekl, že „je pěkně tlustá“. Ve Vietnamu znamená tato zdvořilostní fráze „vypadáte pěkně, blahobytně, jistě se vám vede dobře“. V evropském kontextu (ideál ženské krásy je štíhlost, ba přímo vyhublost) ovšem podobná věta zafunguje jako urážka – tak ji také Petra pochopila.
- Petra se na Thiena rozkřičela, což je podle pravidel vietnamské etikety společensky krajně nevhodné. Dát na veřejnosti volný průchod svým negativním citům – otevřené nespokojenosti či dokonce vzteku – znamená „ztratit tvář“, tj. ztratit před okolím jakoukoli autoritu.
- Na Petřinu zlobu reagoval Thien úsměvem, jenž Petra identifikovala jako výsměch. Thien si však danou situaci v duchu označil za „trapnou“, byl v rozpacích, a proto se smál. Vietnamský úsměv totiž vedle výrazu sympatie a humoru vyjadřuje rovněž rozpaky a nejistotu, v určitých situacích také omluvu či účast s člověkem v nesnázích. Komunikace zkrachovala na **nedostatečné znalosti rozdílných komunikačních pravidel**.



Kulturní specifika

Vietnamština je tonální jazyk, který rozlišuje 6 tónů a zapisuje se latinkovým písmem s hojným využíváním diakritických znamének a tónových značek. Celou jeho základní slovní zásobu tvoří jednoslabičná slova, neznající flexi.

Verbální komunikace

Ve vietnamštině neexistuje tykání a vykání v podobě, jakou známe z jazyka českého, Vietnamec proto při jeho zvládnání nemá k vyjádření zdvořilosti analogické prostředky. Vietnamština užívá zvláštních zdvořilostních obrátů a slov, jejichž aplikace závisí na řadě okolností, vztahujících se k věkové a společenské příslušnosti účastníka rozhovoru: pomocí široké škály osobních zájmen vyjadřuje vztahy nadřízenosti a podřízenosti, mezi staršími a mladšími, mužem a ženou, mezi přáteli jedné věkové kategorie a vztahy neutrální.

Úroveň vzájemné komunikace dále signalizuje užívání či absence zdvořilostních částic, které se dělí do dvou kategorií: první kategorie obsahuje zdvořilostní částice, které doplňují oslovení, do druhé patří zdvořilostní částice, jimiž posluchač reaguje na delší projev mluvčího: „opravdu?“, „ano“, „velmi rád“ apod., což však znamená projev soustředění, nikoli vyjádření stanoviska k obsahu mluveného slova.

Zajímavé je, že ve vietnamské komunikaci téměř nenalezneme zápor: na přímou otázku vyžadující reakci ano/ne se nám dostane odpovědi typu: „myslíte, že je to opravdu tak?“, „je to dosti složité“, „musíme si to promyslet“ apod. Důvodem je vliv buddhistické filosofie na vietnamské myšlení: nesouhlasit s vysloveným stanoviskem druhé osoby je nezdvořilost. Naopak způsobů, jakým lze vyjádřit souhlas, je několik: vang – neutrální ano, da – zdvořilé ano, bam – zdvořilé ano, u – neutrální ano (nebo „jo“ užívané v některých regionech země), phai – neutrální ano.

Neverbální komunikace

Slovní a mimoslovní komunikace jsou ve vietnamské kultuře významově srovnatelné. Při neznalosti jazyka ovšem nabývá na významu komunikace mimoslovní, která se od naší výrazně liší a může být příčinou nedorozumění:

- **Podání ruky:** podání pravé ruky a zřetelný stisk ruky druhé osoby, je doprovázeno lehkým stiskem levé ruky – v jednu chvíli tak buď držíme ruku druhé osoby v obou svých dlaních, nebo jsme si najednou podali obě ruce navzájem. Takové podání rukou symbolizuje vzájemnou úctu. Podání pouze jedné ruky může být považováno za výraz neúcty.



Kulturní specifika

- **Podání předmětu:** oběma rukama podáváme rovněž jakýkoli předmět partnerovi, jemuž dáváme najevo, že si ho vážíme. Podání jen jednou rukou je nezdvořilé.
- **Pohled do očí:** přímý pohled do očí není zdvořilý, naopak může vyjadřovat domýšlivost.
- **Gesto přivolávání druhé osoby:** důležité je, aby dlaň směřovala k zemi, prsty poté pohybuje k sobě. Dlaň otočená směrem nahoru znamená projev nadřazenosti.
- **Noha přes nohu:** projev nadřazenosti může dát najevo i ten, jehož špička přehozené nohy ukazuje na partnera sedícího naproti.
- **Ruce zkřížené na prsou:** takový čin je pokládán za znak rozčilení nad obsahem daného dialogu.
- **Dlouhý nehet:** kdo má dlouhé nehty, nemusí fyzicky pracovat. Proto si někteří intelektuálové či bohatí obchodníci nechávají na malíčku, někdy na všech prstech levé ruky narůst až několikacentimetrový nehet.
- **Pohlazení:** hlazení po vlasech a jiné dotýkání hlavy je považováno za projev velké neúcty, i vietnamské děti jsou zvyklé více na „poplácání“ po ramenech či zádech.
- **Doteky na veřejnosti:** líbání mileneckých párů na veřejnosti je ve Vietnamu nepřijatelné, zato objímání a doteky mezi přáteli a známými zcela běžné.
- **Oblečení:** být slušně oblečen a upraven je projevem dobrého chování. Vietnamské ženy takřka nenosí sukně, také jejich originální, elegantní sváteční kroj „ao dai“ [čti ao zaj] je složen z dlouhé a přiléhavé, na bocích rozstřižené tuniky a dlouhých, volných, hedvábných kalhot.

V rámci slušného chování je ve Vietnamu zapotřebí umírněné, uctivé chování a neafektované pohyby.

V neposlední řadě je důležité vnímání vzhledu. Tak jako pro nás jsou všichni Asiaté „stejní“, rovněž Asiaté nás nerozeznávají. Naše oproti nim robustní postavy a ochlupení pro ně mohou být zrovna tak „směšné“, jako jejich vzezření pro nás (díky jejich malému vzrůstu se velmi vžilo označení „rákosníci“, málokdo si uvědomuje, že tato nevkusná přezdívka vznikla za americko-vietnamské války).



Kulturní specifika

Některé odlišné vietnamské zvyky

- **Rodina**

Patří k dobrému vychování zajímat se již při prvním setkání o partnerovu rodinu a zdravotní stav. Dává se tím najevo opravdový zájem a úcta k partnerovi i respektování jeho rodinného zázemí. Rodina a hlavně děti jsou pro Vietnamce to nejdůležitější a rodinné vztahy mnohem těsnější a pevnější než u nás i mezi vzdálenými příbuznými. Díky vlivu konfucianství se starším osobám prokazuje úcta, naopak ony se mají starat o mladší, níže postavené. Konfucianství také stanovilo jako hlavu rodiny muže: v praxi tomu ovšem zdaleka tak není.

- **Pohostinnost**

Pohostinnost patří k základním ctnostem slušného chování, Vietnamci se proto snaží každého a kdykoliv pohostit.

- **Stolování**

Vietnamská kuchyně je pestrá a vyvážená. Všechna jídla se na stůl servírují současně, každý druh v samostatné misce či talířku, a z nich si Vietnamci hůlkami odeberají do svých misek. Nepřejí si „dobrou chuť“, ale nejmladší vybídne starší, aby si posloužili jako první. Základem pokrmu je teplá rýže, a když jsou sytí, dají to najevo tím, že trochu rýže ve své misce nechají. Zašpinění ubrusu či mlaskání není neslušné, je to výraz spokojenosti a pochvaly hostiteli. Vietnamci jsou zvyklí jíst společně a pomalu. Během jídla se tradičně řeší důležité rodinné i obchodní záležitosti. Snaha jíst pomalu přitom plyne z vietnamského klimatu po valnou část roku: 60%–80% vlhkost vzduchu, 30% stupňů Celsia ve stínu – místní obyvatelé jsou proto navyklí vykonávat veškeré fyzické pohyby pomalu. V závěru jídla se z tohoto důvodu jí rovněž polévka, kterou se doplní potřebná hladina tekutin i solí v těle. Celý den se také pije z malých šálků teplý zelený čaj.

Přivyknutí na těžkou českou stravu není pro Vietnamce snadné, dospělým může trvat i několik měsíců. Ze své vlasti nejsou vůbec zvyklí např. na mléko a sýry: ty jim nejen „páchnou“, ale hlavně způsobují nemalé zažívací potíže.

- **Postavení učitele ve společnosti**

Vietnamská společnost si odedávna vážila učitelů a vzdělaných lidí vůbec. Přestože nikdy v historii nebyli učitelé výborně placeni, vždy se těšili velmi dobrému společenskému postavení. Úcta ke vzdělání je jedním z tradičních rysů vietnamského člověka. I v současnosti jsou rodiny schopné vynakládat veškeré své prostředky jen na to, aby mohly jejich děti studovat.



Kulturní specifika

- **Kult předků**

Uctívání předků tvoří národní rys vietnamské kultury: spoluutváří vztah k vlasti, domovu, rodině a starým lidem. V žádné vietnamské domácnosti nechybí k tomu účelu oltář s vonnými tyčinkami, fotografiemi blízkých členů a předků rodiny, ovocem a jinou tradiční výzdobou.

Nejdůležitější vietnamské svátky

Ve Vietnamu se neslaví narozeniny, nýbrž dny úmrtí nejbližších předků či rodinných příslušníků: na oltář se jim obětují tradiční jídla, která po obřadu rodina sní. K předkům se Vietnamci modlí také téměř (v závislosti na tvaru měsíce na obloze) každý patnáctý den v měsíci.

Vždy patnáctého ledna a července se na velké hostině sejdou všichni příslušníci jednoho rodu: povinnost uspořádat ji má jeho přední člen.

Patnáctého srpna slaví svůj největší svátek všechny vietnamské děti: den je plný zábavy, soutěží a požívání nejrůznějších sladkostí.

Nejvýznamnější tradiční svátek Vietnamců, Tet – lunární Nový rok, spadá podle lunárního kalendáře, kterým se řídí všechny vietnamské svátky vyjma státních, přibližně mezi poslední dny ledna a polovinu února. Jeho oslavy jsou spojeny s řadou nejrůznějších obyčejů: obětuje se předkům, připravují tradiční pokrmy (nikdy nechybí slané koláče z lepkavé rýže), scházejí se příbuzní a známí a dávají si dárky.

Vietnamská jména

Většina vietnamských jmen se skládá z příjmení, jména a často ze spojovací slabiky vložené mezi ně (př. Nguyen Van Trung). Mužská křestní jména často symbolizují žádanou vlastnost (Trung – Věrný), ženská něžnost a krásu (Nguyet – Luna, Lan – Orchidej). Při vstupu do manželství žena příjmení manžela nepřijímá – ponechává si své rodové příjmení.



Stereotypy o Vietnamcích

Text 5.1.2.A

Zrůdná Ruda

TV Nova vstoupila do boje proti vietnamským obchodníkům

Respekt 27/2000

J. Šídlo

Moderátorka „nováckého“ Kotle Michaela Jílková se rozpálila opravdu doběla. Když si během předminulého klábosení s ministrem Karlem Březinou vzpomněla na svůj nedávný výlet, musela si ulevit: „Byla jsem v Železné Rudě a byla jsem zděšena a šokována. Polovinu občanů tam tvoří vietnamská komunita, neumějí česky, děti tam chodí do školy, je to šokující a zrůdné.“ Nikdo, včetně ministra ve studiu neprotestoval. Avšak probíhající předvolební kampaň ve „zrůdné“ Rudě dostala nový impuls.

Proti nevkusu

Pan Nguyen Ngoc Sinh, zástupce vietnamské komunity v Železné Rudě, má však po patnácti letech pobytu v Čechách pro moderátorku pochopení. „Paní Jílková je pořád v Kotli, a tak když je z něj venku, má šok a bojí se,“ říká pětaticetiletý muž. Vladimír Železný ovšem svou moderátorku hájí: o rasismu prý nemůže být ani řeč, hvězda jen protestovala proti „daňovým únikům, prodeji falzifikátů, nealkoholovaných cigaret a nevkusného zboží“. „Neměli bychom ze strachu, jen abychom nebyli xenofobní, přehlížet věci, které tu nechceme,

když trhovci, byť jsou vietnamští, likvidují původní charakter města a nerespektují evropské způsoby,“ prohlásil ještě nedávno zapálený obhájce americké rovnosti příležitostí, díky níž patří američtí Vietnamci k těm vůbec nejúspěšnějším přistěhovalcům.

Nadávat na vietnamské děti ve školách a mysl tím stíznost na prodej nealkoholovaných cigaret je trochu krkolomné. Stejně tak je otázkou, jak vůbec může Nova poučovat o „nevkusném zboží“. Argumenty o milionových daňových únicích z neprocleného zboží ovšem můžeme slyšet i od důvěryhodnějších osob, než je moderátorka obskurního pořadu. Zatím naposled to předvedl premiér Miloš Zeman, když poslancům vysvětloval, že jeho vládou navrhované (a sněmovnou vzápětí odmítnuté) registrační pokladny jsou zaměřeny především na „vietnamské stánkaře“.

„Na veškeré zboží mám faktury, kdo říká, že ne, ať mi přijde zkontrolovat obchod,“ říká už citovaný pan Sinh. A úřady takové nabídky velmi často využívají. „Každý rok zabavíme u stánků zboží za desítky milionů,“ říká náměstek západočeských celníků Josef Polák. „Ale samozřejmě nemůžu říct, že každý Vietnamce prodává neproclené a falšované zboží.“



Stereotypy o Vietnamcích

Text 5.1.2.B

O rasismu pravém a nepravém

Vždyť jde jen o Vietnamce

Lidové noviny, 14. února 1996

Přemysl Svora

V pořadu Na vlastní oči uvedla TV Nova reportáž z Železné Rudy pod názvem Bílé chůvy. Reakce místních obyvatel na sebe nenechala dlouho čekat.

„Ztratili jsme důvěru k tomuto pořadu pro celkovou neobjektivnost, nařčení z nacionalismu, xenofobie a rasismu,“ píše se v petici některých obyvatel Železné Rudy. Do odvysílání pořadu prý rasový problém v jejich městečku neexistoval. „K žádnému rasovému incidentu zde doposud nedošlo,“ uvádí místní obyvatelé. Co vzbudilo takovou nevoli?

Část obyvatel Železné Rudy se domnívá, že nacionalismus a rasismus spočívá zřejmě v tom, když skinhead zmlátí černocho, vykřikuje na ulici „Cikáni do plynu“ nebo obhajuje holocaust. Jenže rasismus má i jinou podobu. „Pro město nejsou vietnamští obchodníci finančním ani jiným přínosem. Většina lidí není na nich vůbec závislá, živí se poctivou prací. Snadno lze držet nízké ceny na neokolkovaných cigaretách a nekvalitním zboží neznámého původu. Potom je možné platit neúměrně vysoké nájem, a zneemožnit tím našim podnikatelům otevřít nové obchody.“ To je několik citací z petice obyvatel, odmítajících nařčení z rasismu. Z textu vyplývá, že vietnamský podnikatel je úplně něco jiného než ten český. Přestože platí daně, nájem, plní městskou pokladnu a dodržuje zákony. V petici se nepřímou naznačuje, že by měl mít jiný statut. Statut méněcenného vietnamského podnikatele. Vždyť to není náš člověk, neprodává to, co se nám zdá důležité, vydělává hodně peněz a já z něj konkrétní prospěch nemám. Tak proč bychom ho měli u nás trpět. Tajemník tamního místního úřadu přirovnal město k nemocnému organismu, „kterému schází imunitní systém“. Kdo je původcem nákazy a jak proti ní bojovat, neřekl. Pokud tím skutečně myslel vietnamské spoluobčany, připomíná to vztah k Židům před 150 lety...

Stejný postoj k vietnamské komunitě můžeme pozorovat rovněž u dalších orgánů státní správy. Tak například Česká obchodní inspekce provedla loni společně s policií kontrolu v Jáchymově „zaměřenou především na vietnamské obchodníky“. K uskutečnění akce vedly prý inspekci přibývající stížnosti místních občanů, poukazující na ubývání prodejen s potravinami a dalším zbožím denní potřeby. „Nahrazují je většinou obchody vietnamských občanů nabízejících turistům především sádrové trpaslíky, alkohol a levné neokolkované cigarety.“ Státní orgán proto sám rozhodl, že zakročí. Stejně důvody, stejný postoj jako v Železné Rudě. Vietnamci prostě překážejí.

Podobné zátahy se stejným zdůvodněním nejsou ojedinělé. Při jednom z nich asistovala i veřejnoprávní televize. Hon na vietnamské trhovce se podařil. Ani se nestačili před kamerou skrýt. Byla to prý legrace, jak utíkali. Inspektori zabavili několik kartonů neokolkovaných cigaret, neoznačeného alkoholu a odhalili také špatně vyplněné úřední listiny. Ne u konkrétního obchodníka či prodáváče. Viníkem byl Vietnamec.

V České republice podniká přibližně 40 000 cizinců, z toho převážnou část tvoří Vietnamci. I když se díky některým institucím podařilo u veřejnosti vzbudit dojem, že jich většina podniká nezákonně, neplatí daně a zboží pašuje, skutečnost je jiná. V českých věznicích je umístěno jen 54 Vietnamců, což je méně než Slováků, Poláků nebo Němců. Když parta skinheadů zmlátí na ulici člověka jen proto, že jinak vypadá, sepisují humanismem se zaklínající spolky na ochranu lidských práv rozhořčené petice. Skutečnost, že orgán státní správy společně s policií a veřejnoprávní televizí honí ze stejných důvodů vietnamské obchodníky, šéfům těchto institucí zřejmě nevadí. Vždyť jde jen o Vietnamce.

Stereotypy o Vietnamcích

Otázky k textům a k diskusi

- Co je vietnamské komunitě u nás nejvíce vytýkáno? (Vhodné zadat jako samostatnou skupinovou práci.)
- Označili byste za „zrůdné“, že Vietnamci neumějí česky a jejich děti navštěvují české školy? Proč? Myslíte, že Vietnamci nejsou schopni naučit se česky? Co mohou Vietnamci udělat pro to, aby se jejich děti co nejdříve naučily česky? Nacházíte nějaké racionální argumenty proti tomu, aby vietnamské děti, jejichž rodiče zde legálně podnikají, navštěvovaly české školy? Jaké?
- Představte si situaci: Sehnali jste práci v Belgii, tato brigáda vám umožní vysoký výdělek během krátké doby. Domluvíte se obstojně anglicky. Někteří místní obyvatelé však považují za „nechutné“, že neumíte ani slovo vlámsky. Jak byste se cítili? Co byste jim odpověděli?
- Pokuste se vysvětlit, co je to rasismus a nacionalismus. Jaké typy chování můžeme označit za rasistické?
- Myslíte si, že by pro vietnamské obchodníky měly platit jiné zákony než pro české? Proč? Bylo by to v souladu s mezinárodními úmluvami o lidských právech? Bylo by to v souladu s Ústavou ČR? Zamyslete se, jaké by mohlo mít důsledky, kdyby pro každého platily jiné zákony. (Viz příloha Lidská práva – rovnost před zákonem)
- Víte, kdo pronajímá Vietnamcům tržnice? Komu Vietnamci platí za pronájem místa pro své stánky?
- Nutí někdo české zákazníky nakupovat „nekvalitní vietnamské“ zboží? Myslíte si, že by zde Vietnamci mohli v široké míře podnikat, kdyby zde neexistovala poptávka po jejich zboží?
- Je podle vás přípustné, aby se kontroly České obchodní inspekce zaměřovaly výhradně na vietnamské podnikatele? Proč? Neměla by se zaměřovat spíše na obchodníky, kteří pašují zboží a neodvádějí daně bez rozdílu etnické příslušnosti? Neměly by se kontroly podle stejné logiky zaměřit na všechny Čechy, protože Češi jsou „proslulí“ miliardovými podvody a desítkami „vytunelovaných“ podniků? Poškodí Českou republiku víc daňový podvod vietnamského, nebo českého podnikatele?



Stereotypy o Vietnamcích

Příloha Lidská práva – rovnost před zákonem

Všeobecná deklarace lidských práv

Článek 1. Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

Článek 2.1. Každý má všechna práva a všechny svobody bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Článek 7. Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci a proti každému podněcování k takové diskriminaci.

Listina základních práv a svobod, Ústava ČR

Článek 3.1. Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Článek 24 Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.



Televizní debata – vietnamské podnikání v Čechách

Cíle

studenti

- dokážou formulovat svoje názory a racionálně je obhajovat
- orientují se v problematice vietnamského obchodování v ČR
- chápou a ctí rovnost všech lidí před zákonem
- jsou schopni odhalit předsudky a argumentovat proti nim

Velikost skupiny

15–25 studentů

Čas

45 minut

Pomůcky

- 2 kopie Nejčastějších stereotypů o Vietnamcích z Informací pro učitele (str. 391)
- papír a tužka pro každého účastníka

Popis / postup

1. Sdělte studentům, že v této hodině budete simulovat televizní debatu na téma Vietnamci v ČR.
2. Rozdělte třídu do dvou skupin, jedna z nich bude hájit přítomnost Vietnamců v ČR, druhá bude zastávat xenofobní stanoviska. (Zastávání xenofobních postojů může být samozřejmě simulované, účast v této skupině je nesmírně zajímavá.)
3. Rozdejte oběma skupinám kopie Nejčastějších stereotypů o Vietnamcích z Informací pro učitele, aby se na jejím základě mohli společně připravit nejdůležitější body argumentace. Každá skupina si zároveň vybere tři mluvčí, kteří budou debatovat. Dejte skupinám na přípravu asi 10 minut.
4. Posadte připravené mluvčí proti sobě, zbytek studentů bude tvořit nezaujaté obecenstvo – jejich role nemusí záviset na tom, ve které skupině dosud pracovali.



Televizní debata – vietnamské podnikání v Čechách

Jejich úkolem bude nejen klást dotazy mluvčím, ale také sledovat způsob jejich argumentace a dělat si k formě i obsahu argumentů poznámky.

5. Ujměte se role moderátora. Začněte debatu oslovením mluvčích první skupiny: *Tvrdíte, že vietnamští obchodníci jsou pro českou společnost přínosem a že by jim Česká republika měla umožnit co nejdůstojnější a nejpohodlnější existenci zde. Mohli byste uvést důvody pro toto tvrzení?* Poté obdobně oslovte mluvčí druhé skupiny: *Tvrdíte, že Vietnamci poškozují českou ekonomiku a pro českou společnost nepředstavují žádný přínos. Mohli byste uvést důvody pro toto tvrzení?* Mluvčí mají minutu na stručné objasnění svých postojů.
6. Podněcujte další debatu otázkami zformulovanými na základě Nejčastějších stereotypů o Vietnamcích. Jako inspirace mohou posloužit otázky k textům 5.1.2.A a 5.1.2.B. Diváci mají možnost kdykoliv se přihlásit do diskuse. Pravidelně je vyzývejte, aby se mluvčích ptali.
7. Ukončete diskusi ve chvíli, kdy to uznáte za vhodné.
8. Požádejte diváky, aby každý na lísteček napsal:
 - mluvčího, který byl nejpřesvědčivější bez ohledu na obsah jeho argumentů
 - mluvčího, jehož postoje byly nejbližší jeho názorům bez ohledu na přesvědčivost argumentace*Mohou se tyto mluvčí lišit?*
9. Vyberte lístečky, spočítejte počty a hlasů a vyhleďte divácky nejúspěšnější mluvčí obou kategorií.

Hodnocení / reflexe

Reflexe spočívá v diskusi nad argumenty a způsoby argumentace jednotlivých mluvčích. Nejdříve se zeptejte mluvčích:

- *Jak jste se cítili během diskuse? Na které názory se vám nejhůř reagovalo a proč?*
- Potom se ptejte diváků:*
- *Závisí přesvědčivost argumentace pouze na síle a racionalitě argumentů? Které argumenty byly podle vás racionální a které spíše útočily na city?*
 - *Označili byste některé z vyřčených názorů za demagogické a proč? Které názory považujete za xenofobní a proč?*
 - *V čem spočívají stereotypy a jak proti nim lze bojovat? Můžeme pouze na základě etnické příslušnosti někoho obviňovat z trestné činnosti? Jsou všichni Vietnamci stejní? Jsou všichni Češi stejní?*
 - *atp.*



Co si myslí Češi o Vietnamcích

Nejčastější stereotypy o Vietnamcích

- Vietnamské stánky hyzdí naše krásná města
- Vietnamci prodávají nekvalitní zboží
- Vietnamští obchodníci svými nízkými cenami ničí českou konkurenci
- Vietnamci prostřednictvím daňových úniků „okrádají“ náš stát
- Vietnamci uzavírají fingované sňatky, aby dostali české občanství
- Vietnamští podnikatelé jsou mafiáni

Vietnamci jsou velmi učenliví, pracovití a díky svému smyslu pro nedostatky v jakémkoli systému a nespornému talentu k obchodování brzy zcela ovládli pouliční tržiště: vietnamské tržnice rozesté po celé naší zemi jsou toho výmluvným důkazem. Od počátku totiž nabízeli sice nepříliš kvalitní, avšak levné, a navíc nedostatkové zboží. Důsledkem jejich stánkové expanze si v současné době většina Čechů spojuje Vietnamce pohybujícího se na našem území výhradně s obchodníkem u stánku se spotřebním zbožím. Ne všichni Vietnamci v České republice se však živí tímto způsobem: zastávají různé formy podnikání i odborného zaměstnání. Vietnamští trhovci jsou ovšem nejvíce viditelní. Co na nich českou společnost nejvíce dráždí?

Některým našim občanům vadí vietnamské stánky a tržnice z „esteticko-vlasteneckého“ hlediska. Již méně se ale zajímají, kdo vlastně Vietnamcům pozemky tržnic či samotné stánky pronajímá: vysoké příjmy z pronájmů tržnic přitom obohacují rozpočty našich měst a obcí, jindy české podnikatele. Dále poukazují na kvalitu zboží, které vietnamští obchodníci prodávají, ač je nikdo nenutí, aby jejich zboží kupovali. Kdyby většina našich občanů sázela více na kvalitu než na cenu, těžko by vietnamští trhovci s jejich současnou strategií znamenali pro české obchodníky nebezpečnou konkurenci. (Nemluvě o tom, že rozhodně ne všichni vietnamští podnikatelé obchodují se zbožím průměrné kvality.) Nízké ceny zboží má vietnamský obchodník proto, že svůj zisk postavil na velkém obratu a nesnaží se vydělat závratnou sumu na jednom kuse: levného zboží prodá více.

Co se týče organizovaného zločinu, v roce 2001 se Vietnamci podíleli, dle odhadů expertů, hlavně na celních podvodech, padělání a nelegální migraci. Daňové úniky se zdaleka netýkají všech Vietnamců a jen Vietnamců. Kolik našich podnikatelů plní správně své daňové povinnosti, kolik se jich snaží podobně jako někteří vietnamští podnikatelé využívat skulin v naší centrální a komunální legislativě? Chyba je tedy také u našich úřadů, které daňové úniky, pašování a falšování zboží včetně nelegálního pobytu mnoha Vietnamců u nás umožňují. Pokud si někteří Vietnamci rozhodnou zajistit české občanství



Co si myslí Češi o Vietnamcích

a trvalý pobyt svatbou s Češkou za úplatu, rovněž nemá smysl obviňovat jen je, neboť zákon poruší i české ženy, pokud na takový obchod z chtivosti peněz přistoupí.

Cizinecká policie jinak řadí Vietnamce k těm skupinám cizinců, s nimiž jsou nejmenší potíže, neboť problémy si vyřizují uvnitř své komunity (vietnamská komunita je určitým způsobem hierarchizovaná, jejich soudržnost i způsob obchodování mezi sebou se řídí asijskými principy). Časté jsou naopak případy, kdy se Čech pokusí vykrást vietnamský obchod. V každé společnosti se najdou „černé ovce“, nelze však považovat všechny Vietnamce za mafiány: nám by se také určitě nelíbilo, kdyby díky několika jedincům, kteří kradou, se v zahraničí říkalo, že všichni Češi jsou zloději. Průměrný vietnamský prodáváč se snaží pouze vydělávat a ze svého výtěžku zpravidla živí velkou rodinu ve Vietnamu: proto tráví většinu času prací, nenavštěvuje kulturní ani restaurační podniky, žije velice skromně (investuje-li, pak obvykle do podnikání). Bývalí vietnamští pracující či jejich známí, kteří u nás začali podnikat, měli nesrovnatelnou výhodu oproti těm, jenž si dnes ze dne na den po příjezdu k nám, aniž by znali slovo česky, musí najít práci (bez ohledu na jejich skutečnou kvalifikaci a vzdělání), bydlení, vyřídit úřední formality – zaplatit tak zprostředkovatele, nájem – jako cizinci často třikrát vyšší než Češi (proto se nelze divit, že v jednom malém bytě bydlí i několik rodin). Nejlepší podmínky pro podnikání vietnamských trhovců přitom byly mezi lety 1990–1995, dnes je již obrovská konkurence a zájem o zboží z tržnic klesá. Velký počet vietnamských podnikatelů však u nás žije již řadu let, hovoří celkem obstojně česky a otevírá kamenné obchody na náměstích. Pro mnoho Čechů je snadnější vidět za tím nečistě praktiky místo usilovné práce a investic z minulých výtěžků.

Literatura k tématu

Vietnamské etnikum v České republice. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu*, Praha 1998, s. 81–98.

Kocourek, Jiří, *Vietnamci v České republice*, In: Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice*, Praha 2001, s. 99.

Nguyen Khac Vien: **Dejiny Vietnamu**. Bratislava 1974.

Müllerová, P.: **Dračí král. Vietnamské pohádky**. Praha, 2001.

